Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 2. 2015, sp. zn. 21 Cdo 1997/2014, ECLI:CZ:NS:2015:21.CDO.1997.2014.1

Číslo: 87/2015

Právní věta:

O žalobě o určení, zda věc, právo nebo jiná majetková hodnota jsou zatíženy zástavním právem zřízeným na základě rozhodnutí finančního úřadu nebo jiného správního úřadu, rozhodují soudy v občanském soudním řízení.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 26.02.2015

Spisová značka: 21 Cdo 1997/2014

Číslo rozhodnutí: 87

Číslo sešitu: 9

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Věcná příslušnost, Zástavní právo

Předpisy: § 164 obč. zák. ve znění do 31.12.2013
§ 7 o. s. ř.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Žalobce se žalobou podanou dne 19. 7. 2012 u Okresního soudu Plzeň – sever domáhal, aby bylo určeno, že „jednotka – byt č. 350/2 o velikosti 2+1 a celkové podlahové ploše 66,50 m2, nacházející se ve druhém nadzemním podlaží budovy – objektu k bydlení č.p. 350, postavené na pozemku č. parc. st. 466 – zastavěná plocha a nádvoří o výměře 161 m2, ke které náleží spoluvlastnický podíl o velikosti 1/4 na společných částech budovy č.p. 350, postavené na pozemku č. parc. st. 466 – zastavěná plocha a nádvoří, a pozemku č. parc. st. 466 – zastavěná plocha a nádvoří, vše nacházející se v k.ú. a obci P. a zapsané na LV 1450 a LV 1620 pro k.ú. a obec P. u Katastrálního úřadu pro Plzeňský kraj, Katastrální pracoviště K., nejsou zatíženy zástavním právem, vzniklým rozhodnutím Finančního úřadu v K. ze dne 16. 5. 2005, č.j. 14663/2005, 146970/0980, a rozhodnutím Finančního úřadu v K. ze dne 16. 5. 2005, č.j. 14788/2005, 146970/0980“. Žalobu zdůvodnil zejména tím, že smlouvou o převodu vlastnictví k bytu ze dne 29. 9. 2004 prodal manželům V. a H. P. předmětnou bytovou jednotku (právní účinky vkladu vlastnického práva ve prospěch kupujících nastaly dnem 18.10.2004), od níž dopisem ze dne 6. 4. 2010 odstoupil, neboť kupující nezaplatili kupní cenu, a že byl na základě „souhlasného prohlášení o obnovení vlastnického práva ze dne 18. 5. 2010“ opětovně zapsán jako její vlastník. V době, kdy manželé P. byli „vedeni jako vlastníci předmětného bytu“, bylo k zajištění daňových pohledávek ve výši 2 558 188 Kč a 291 318 Kč zřízeno podle ustanovení § 72

zákona č. 337/1992 Sb. (ve znění účinném do 31. 12. 2009) rozhodnutími Finančního úřadu v K. ze dne 16. 5. 2005, č.j. 14663/2005, 146970/0980, a ze dne 16. 5. 2005, č.j. 14788/2005, 146970/0980, k předmětnému bytu zástavní právo. Vzhledem k tomu, že zástavní právo zřízené rozhodnutími finančního úřadu proti žalobci nepůsobí a že žalovaný „dobrovolně nezjednal nápravu", žalobce navrhl, aby soud požadovanému určení vyhověl.

Žalovaný namítal, že zástavní právo zřídil „v procesu daňového řízení" podle ustanovení § 72 zákona č. 337/1992 Sb. (ve znění pozdějších předpisů) rozhodnutími „orgánu státní správy v oblasti veřejného práva", jejichž přezkum je „vyhrazen správnímu soudnictví", a že v době od 29. 9. 2004 do 4. 6. 2010 žalobce neučinil „žádný relevantní úkon, na základě kterého by mohl správce daně usuzovat na skutečnost, že kupní cena za byt nebyla zaplacena a že v důsledku toho může být v budoucnu zpochybněno vlastnictví bytu manželů P.".

O k r e s n í s o u d Plzeň – sever rozsudkem ze dne 21. 11. 2012 žalobě vyhověl a rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení. Po provedeném dokazování dospěl k závěru, že odstoupením od smlouvy o převodu vlastnictví bytu ze dne 29. 9. 2004, které žalobce provedl vůči kupujícím V. a H. P., nastal „stejný právní stav, jako kdyby k ní a s ní spojenému převodu vlastnictví nikdy nedošlo", a že zástavní právo zřízené rozhodnutími býv. Finančního úřadu v K. ze dne 16. 5. 2005, č.j. 14663/2005, 146970/0980, a ze dne 16. 5. 2005, č.j. 14788/2005, 146970/0980, nevzniklo, neboť daňoví dlužníci V. a H. P. nebyli „poprávu vlastníky bytu" a vlastník bytu (tj. žalobce) se zřízením zástavního práva nevyslovil souhlas. Námitku žalovaného, že byl v době zřízení zástavního práva v dobré víře, že byt patří V. a H. P., soud prvního stupně odmítl s odůvodněním, že v tomto případě „dobrá víra zástavního věřitele nemá právní význam" a že vlastník zástavy, který platně odstoupil od smlouvy o jejím převodu, nemůže požívat „menší míry ochrany oproti zástavnímu věřiteli".

K odvolání žalovaného K r a j s k ý s o u d v Plzni rozsudkem ze dne 28. 6. 2013 potvrdil rozsudek soudu prvního stupně a rozhodl, že žalovaný je povinen zaplatit žalobci na náhradě nákladů odvolacího řízení 2 904 Kč k rukám advokátky Mgr. Ing. J. K. Shodně se soudem prvního stupně dovodil, že odstoupením od smlouvy o převodu vlastnictví bytu ze dne 29. 9. 2004 nastal stejný právní stav, jako kdyby k převodu předmětné bytové jednotky na V. a H. P. vůbec nikdy nedošlo, a že proto žalobce nemůže být pokládán za pozdějšího vlastníka zástavy, vůči němuž by mohlo ve smyslu ustanovení § 164 odst.1 obč. zák. působit zástavní právo, zřízené rozhodnutími býv. Finančního úřadu v K. ze dne 16. 5. 2005, č.j. 14663/2005, 146970/0980, a ze dne 16. 5. 2005, č.j. 14788/2005, 146970/0980. Námitku žalovaného, že soud prvního stupně nebyl k projednání a rozhodnutí věci věcně příslušným, odvolací soud odmítl s odůvodněním, že předmětem řízení bylo „určení práva vyplývajícího z občanskoprávních vztahů", aniž by soud také přezkoumával správnost rozhodnutí, jimiž finanční úřad zástavní právo zřídil.

Proti tomuto rozsudku odvolacího soudu podal žalovaný dovolání. Namítá v první řadě nedostatek „věcné příslušnosti Okresního soudu Plzeň – sever" a poukazuje na rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 10. 8. 2010, č.j. 2 Afs 52/2010-103, z něhož dovozuje, že věc měla být projednána podle soudního řádu správního, když „podmínkou aktivní procesní legitimace v soudním řízení správním nemusí být předchozí účast žalobce v daňovém řízení, nýbrž jeho tvrzení, že byl dosud platným správním aktem omezen na svých právech", když zástavní právo nevzniklo z občanskoprávního vztahu, ale „rozhodnutím příslušného správního orgánu, tedy ze vztahu veřejnoprávního", a když „vyslovením existence či neexistence zástavního práva není řešena samotná existence příslušného správního rozhodnutí, jež i po vynesení v napadeném rozsudku uveřejněného výroku neztrácí na právní moci a vykonatelnosti". Dovolatel dále soudům vytýká, že nevzaly v úvahu judikaturu soudů o tom, že odstoupením od smlouvy nemůže být dotčeno „nabyté vlastnické právo současného vlastníka", a dovozuje, že obdobným způsobem je třeba postupovat i ohledně dalších věcných práv, včetně práva zástavního. Dovolatel současně zdůraznil, že při rozhodování o zřízení zástavního práva

vycházel „v dobré víře“ z toho, že „stav katastru nemovitostí“ o vlastnictví V. a H. P. „odpovídá skutečnému stavu“ a že je „absurdní“ požadovat, aby „správní orgány prověřovaly ještě před vydáním rozhodnutí o zřízení zástavního práva skutečný vztah k nemovitosti“. Žalovaný navrhl, aby dovolací soud zrušil rozsudky soudů obou stupňů a aby věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení, popřípadě aby rozhodl o postoupení věci k dalšímu řízení věcně příslušnému soudu.

Žalobce navrhl, aby dovolací soud dovolání žalovaného odmítl. Uvedl, že námitka nedostatku věcné příslušnosti soudů nemůže obstát, neboť se nedomáhal žádného z práv, o němž soudy rozhodují podle ustanovení § 4 soudního řádu správního ve správním soudnictví; o určení, zda tu je či není zástavní právo, rozhodují soudy v občanském soudním řízení. Tvrzení žalovaného o dobré víře finančního úřadu při rozhodování o zřízení zástavního práva podle žalobce nemůže být správné, neboť „vlastnické právo, kterému je soudy poskytována ochrana, je silnější než právo zástavní, které má pouze funkci zajišťovací a případně uhrazovací“.

N e j v y š š í s o u d dovolání žalovaného zamítl.

Z o d ů v o d n ě n í :

Nejvyšší soud jako soud dovolací (§ 10a o. s. ř.) po zjištění, že dovolání proti pravomocnému rozsudku odvolacího soudu bylo podáno oprávněnou osobou (účastníkem řízení) ve lhůtě uvedené v ustanovení § 240 odst. 1 o. s. ř. a že věc je třeba i v současné době – vzhledem k tomu, že řízení v projednávané věci bylo zahájeno v době před 1. 1. 2014 – posoudit (srov. čl. II bod 2 zákona č. 293/2013 Sb.) podle zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, účinném do 31.12.2013, se nejprve zabýval otázkou přípustnosti dovolání.

Dovoláním lze napadnout pravomocná rozhodnutí odvolacího soudu, pokud to zákon připouští (§ 236 odst. 1 o. s. ř.).

Není-li stanoveno jinak, je dovolání přípustné proti každému rozhodnutí odvolacího soudu, kterým se odvolací řízení končí, jestliže napadené rozhodnutí závisí na vyřešení otázky hmotného nebo procesního práva, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu nebo která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena nebo je dovolacím soudem rozhodována rozdílně anebo má-li být dovolacím soudem vyřešená právní otázka posouzena jinak (§ 237 o. s. ř.).

V projednávané věci bylo pro rozhodnutí odvolacího soudu významné (mimo jiné) vyřešení otázky procesního práva, které soudy jsou věcně příslušné k projednání a rozhodnutí žaloby o určení, že nemovitosti nejsou zatíženy zástavním právem, bylo-li zástavní právo zřízeno rozhodnutím finančního úřadu (správcem daně), a otázky hmotného práva, za jakých předpokladů se z pohledu ustanovení § 164 odst.1 obč. zák. pokládá za „pozdějšího vlastníka“ zástavy ten, kdo po smluvním převodu vlastnictví na jiného znovu získal (zpět) své vlastnické právo na základě jednostranného nebo dvoustranného odstoupení (zrušení) smlouvy. Odvolací soud druhou z uvedených otázek vyřešil v souladu s ustálenou judikaturou soudů. První otázka však v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla ve všech souvislostech vyřešena, a proto Nejvyšší soud dospěl k závěru, že dovolání žalovaného je podle ustanovení § 237 o. s. ř. přípustné.

Po přezkoumání rozsudku odvolacího soudu ve smyslu ustanovení § 242 o. s. ř., které provedl bez jednání (§ 243a odst. 1, věta první, o. s. ř.), Nejvyšší soud dospěl k závěru, že dovolání není opodstatněné.

Zástavní právo vzniká na základě zástavní smlouvy nebo rozhodnutí soudu o schválení dohody o vypořádání dědictví; za podmínek stanovených zákonem může zástavní právo vzniknout na základě

rozhodnutí soudu nebo správního úřadu; zástavní právo může vzniknout také ze zákona (srov. § 156 odst. 1 zákona č. 40/1964 Sb., obč. zák., ve znění pozdějších předpisů účinného do 31. 12. 2013). Na základě rozhodnutí soudu nebo správního úřadu zástavní právo vzniká dnem nabytí právní moci tohoto rozhodnutí (srov. § 160 odst. 1 obč. zák.).

Skutečnost, že soud nebo správní úřad pravomocně rozhodne o zřízení zástavního práva, ještě sama o sobě nemá za následek vznik zástavního práva; ke vzniku zástavního práva dojde pouze v případě, že pravomocné soudní nebo správní rozhodnutí je závazné pro toho, kdo byl v té době (ke dni právní moci rozhodnutí) vlastníkem zástavy.

Správce daně jako správní úřad může svým rozhodnutím zřídit zástavní právo k zajištění daňové pohledávky a jejího příslušenství; ke zjištění předmětu zástavy má správce daně oprávnění podle ustanovení § 16 zákona č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků, ve znění pozdějších předpisů, účinném do 31. 12. 2009 (dále jen „zákona o správě daní a poplatků"), a v ostatním platí ustanovení občanského zákoníku o zástavním právu (§ 72 zákona o správě daní a poplatků). Platí proto (mimo jiné) závěr, že na základě pravomocného rozhodnutí správce daně o zřízení zástavního práva vznikne zástavní právo, jen jestliže byl adresát rozhodnutí (jako účastník příslušného řízení) vlastníkem zástavy, popřípadě jestliže dal ke vzniku zástavního práva souhlas ten, kdo je jejím vlastníkem. To, že žalovaný považuje za „absurdní" požadavek, aby „správní orgány prověřovaly ještě před vydáním rozhodnutí o zřízení zástavního práva skutečný vztah k nemovitosti", ještě neznamená, že má být akceptován skutečně absurdní závěr, aby zástavní právo zřízené rozhodnutím správce daně zatěžovalo majetek někoho, kdo se zajišťovanou daňovou pohledávkou nemá a nikdy neměl nic společného.

Vznikne-li zástavní právo, působí vždy proti tomu, kdo je (byl) v době vzniku zástavního práva vlastníkem zástavy (zástavním dlužníkem); proti jiné osobě působí zástavní právo jen tehdy, stanoví-li to zákon, popř. za podmínek stanovených v zákoně. Podle právní úpravy účinné do 31. 12. 2013 zástavní právo působilo vůči každému pozdějšímu vlastníku zastavené věci, souboru věcí a bytu nebo nebytovému prostoru ve vlastnictví podle zvláštního zákona, nestanoví-li zákon jinak, a totéž platí, jde-li o každého pozdějšího věřitele zastavené pohledávky, o každého pozdějšího oprávněného ze zastaveného jiného majetkového práva nebo předmětu průmyslového vlastnictví a o každého pozdějšího majitele zastaveného obchodního podílu nebo cenného papíru; ten, vůči němuž působí zástavní právo, má postavení zástavního dlužníka (srov. § 164 odst. 1 a 2 obč. zák.).

Ten, jehož vlastnictví se s účinky „*ex tunc*" znovu „obnovilo", protože důvodně odstoupil od kupní smlouvy nebo od jiné smlouvy o převodu vlastnictví, je – jak správně uvádí odvolací soud – vlastníkem věci (jiného předmětu převodu) ve stejné podobě, jako kdyby ke kupní nebo jiné smlouvě o převodu vlastnictví vůbec nikdy nedošlo a tedy jako kdyby se nabyvatel nikdy nestal vlastníkem, i když byl jinak právní způsob nabytí vlastnictví (*modus adquirendi*) naplněn. Vyplývá z toho mimo jiné závěr, že nemůže být považován za „pozdějšího vlastníka zastavené věci", jestliže nabyl (a vlastně nikdy po právu nepozbyl) své vlastnictví dříve než ten, kdo dal věc (právo, jinou majetkovou hodnotu) do zástavy (zástavce). Ten, vůči němuž nepůsobí zástavní právo, nemá postavení zástavního dlužníka a věc (právo, jiná majetková hodnota) tedy není zatížena zástavním právem (srov. též právní závěr uvedený například v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 26. 1. 2010, sp. zn. 21 Cdo 5061/2008, který byl uveřejněn pod č. 109 v časopise Soudní judikatura, roč. 2011). Odvolací soud tedy v souladu se zákonem dovodil, že zástavní právo – i kdyby skutečně vzniklo (jak se domnívá žalovaný) na základě rozhodnutí býv. Finančního úřadu v K. ze dne 16. 5. 2005, č.j. 14663/2005, 146970/0980, a ze dne 16. 5. 2005, č.j. 14788/2005, 146970/0980, zástavní právo – nyní (poté, co se „obnovilo" vlastnické právo žalobce) proti žalobci nepůsobí a že tedy předmětná bytová jednotka nadále není zatížena tímto zástavním právem.

Námitka žalovaného, že soudy v posuzovaném případě nebyly věcně příslušné k projednání žaloby o

určení, že „jednotka – byt č. 350/2 o velikosti 2+1 a celkové podlahové ploše 66,50 m2, nacházející se ve druhém nadzemním podlaží budovy – objektu k bydlení č.p. 350, postavené na pozemku č. parc. st. 466 – zastavěná plocha a nádvoří o výměře 161 m2, ke které náleží spoluvlastnický podíl o velikosti 1/4 na společných částech budovy č.p. 350, postavené na pozemku č. parc. st. 466 – zastavěná plocha a nádvoří, a pozemku č. parc. st. 466 – zastavěná plocha a nádvoří, vše nacházející se v k.ú. a obci P. a zapsané na LV 1450 a LV 1620 pro k.ú. a obec P. u Katastrálního úřadu pro Plzeňský kraj, Katastrální pracoviště K., nejsou zatíženy zástavním právem, vzniklým rozhodnutím Finančního úřadu v K. ze dne 16. 5. 2005, č.j. 14663/2005, 146970/0980, a rozhodnutím Finančního úřadu v K. ze dne 16. 5. 2005, č.j. 14788/2005, 146970/0980“, a k rozhodnutí o ní, není důvodná.

Vydání rozhodnutí o zřízení zástavního práva k zajištění daňové pohledávky a jejího příslušenství podle ustanovení § 72 zákona o správě daní a poplatků patří do výlučné pravomoci správce daně. V případě, že správce daně nerozhodne o zřízení zástavního práva, není nikdo jiný (a ani soud) oprávněn sám stanovit (a to ani formou předběžné otázky), že by k zajištění daňové pohledávky nebo jejího příslušenství vzniklo k věcem, pohledávkám nebo jiným majetkovým právům daňových subjektů nebo osob zúčastněných na daňovém řízení zástavní právo; naopak, při svém rozhodování musí dospět k závěru, že daňová pohledávka a ani její příslušenství nejsou zajištěny zástavním právem, neboť nebyl splněn hmotněprávní předpoklad potřebný pro vznik „daňového“ zástavního práva, spočívající ve vydání rozhodnutí o zřízení zástavního práva. Nemohou být žádné pochybnosti o tom, že o žalobě podané proti rozhodnutí správce daně o zřízení zástavního práva rozhodují soudy ve správním soudnictví (srov. § 4 odst. 1 písm. a/ soudního řádu správního). Vydal-li tedy správce daně rozhodnutí o zřízení zástavního práva podle ustanovení § 72 zákona o správě daní a poplatků, soud je nesmí v řízení podle Části třetí občanského soudního řádu přezkoumávat (tedy posuzovat jeho věcnou správnost) a je povinen z něho (ve smyslu ustanovení § 135 odst. 2 o. s. ř.) vycházet; tímto rozhodnutím však není vázán, jestliže k věci, pohledávce nebo jinému majetkovému právu, k nimž bylo rozhodnutím správce daně uplatněno zástavní právo, vznáší své nároky osoba, která nebyla při rozhodování správce daně daňovým subjektem nebo osobou zúčastněnou na daňovém řízení a není ani jejich právním nástupcem (srov. též právní názor uvedený v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 14. 5. 2004, sp. zn. 21 Cdo 2328/2003, který byl uveřejněn pod č. 109 v časopise Soudní judikatura, roč. 2004).

O žalobě o určení, zda věc, právo nebo jiná majetková hodnota jsou či nejsou zatíženy zástavním právem, rozhodují – jak vyplývá z ustanovení § 7 odst. 1 o. s. ř. – soudy v občanském soudním řízení, neboť zástavní právo je soukromoprávním vztahem (to platí samozřejmě i tehdy, jestliže o jeho zřízení rozhodl soud nebo správní úřad) a zákon nestanoví, že by o takové věci rozhodoval některý správní orgán a že by tedy o ní mohly rozhodovat – za podmínek uvedených v zákoně č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů – soudy ve správním soudnictví (jako soudy věcně příslušné). Na uvedeném závěru nic nemění ani to, jak byla v rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 10. 8. 2010, č.j. 1 Afs 52/2010-103 (který se ostatně, jak vyplývá z právní věty, s níž byl publikován pod č. 2146/2010 ve Sbírce rozhodnutí Nejvyššího správního soudu, projednávaného případu vůbec netýká) vymezena procesní a věcná legitimace k podání žaloby proti rozhodnutí správce daně, neboť nemá (a ani nemůže mít) jakýkoliv vliv na oprávnění (pravomoc) soudů projednat žalobu o určení, zda věc, právo nebo jiná majetková hodnota jsou či nejsou zatíženy zástavním právem, a rozhodnout o ní v občanském soudním řízení.

Z uvedeného vyplývá, že rozsudek odvolacího soudu je z hlediska uplatněných dovolacích důvodů věcně správný. Protože nebylo zjištěno, že by rozsudek odvolacího soudu byl postižen některou z vad uvedených v ustanovení § 229 odst. 1 o. s. ř., § 229 odst. 2 písm. a) a b) o. s. ř. nebo v § 229 odst. 3 o. s. ř. anebo jinou vadou, která by mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, Nejvyšší soud dovolání žalovaného podle ustanovení § 243d písm. a) o. s. ř. zamítl.